

NGU YÊN

GIỚI THIỆU BÀI THƠ CỦA NỮ SĨ NGUYỄN THỊ KHÁNH MINH

Nhà thơ Nguyễn Thị Khánh Minh. Đinh Cường vẽ

(Trích trong tập thơ “*duyên. lê chiều giang. nguyễn thị khánh minh*”. 2025. Văn học Press.)

“NÓI NHỎ” là một bài thơ tình, nhưng nó không được xây dựng như một lời tỏ tình hay một lời ca ngợi người yêu. Nó được dựng như một lời khẩn cầu lặp đi lặp lại, gần với một lời kinh hơn là một bài tình ca. Mỗi khổ thơ gồm ba câu theo cùng một khuôn: có *lời xin*, rồi ba chữ “*vì em sợ*,” rồi sợ điều gì?. Suốt chín khổ, cái khuôn ấy không đổi, chỉ có nỗi sợ, mỗi lần sợ khác nhau.

Bài thơ này có sức thu hút như một lời cầu nguyện chống lại bóng tối, trong đó người yêu được mời tới để giữ lấy ánh sáng; điều sâu nhất của bài thơ là ở dòng cuối, khi nó phát hiện ra rằng cái đêm cầu nguyện để chống lại, hóa ra, nằm ngay trong chính người cầu nguyện

Bạn đọc thử bài thơ này, ít nhất ba lần, trước khi đọc tiếp lời giới thiệu của tôi.

Nói Nhỏ

*Hãy ngồi gần cho em nói nhỏ
Vì em sợ
Tiếng ồn ào sẽ làm nên khoảng cách*

*Hãy ngồi sát hơn cho em nghe nhịp sống
Vì em sợ
Khoảng cách xa dần của hơi thở*

*Hãy giữ em đừng để em trôi đi
Vì em sợ
Mùa chạm vào khắc nghiệt của thời gian*

*Hãy đọc cho em lời thơ cuộn chảy dòng sông
Vì em sợ
Cây thắm ngày mình không còn xanh thảo mộc*

*Hãy nhìn em cho em thấy ánh nắng
Vì em sợ
Bóng tối sẽ nuốt chửng những giấc mơ*

*Hãy mở cho em giấc mơ bình an
Vì em sợ
Cơn bão của mộng dữ sẽ làm đau lời tình tự*

Hãy bay cùng em vào màu xanh bầu trời

*Vì em sợ
Bóng cột em vào u hoài nỗi đợi*

*Hãy nắm bàn tay cho em nghe hơi ấm
Vì em sợ
Nỗi hoang vắng của tấm lòng không ánh lửa*

*Hãy giữ ánh sáng
Soi gần lại bóng chúng ta
Vì em sợ
Đêm trong em*

Bạn gọi đây là thể thơ ba hàng, và đúng là mỗi khổ xoay quanh một bộ ba: lời xin, câu vì em sợ, và nỗi sợ. Nhưng cần nói cho chính xác về cái thể này. Đây không phải một thể ba dòng có niêm luật như haiku hay như tercet có vần; nó là một bộ ba tu từ, một khuôn cú pháp và cảm xúc lặp lại. Cái giữ nó lại với nhau không phải vần hay nhịp, mà là cái hình dáng được lặp. Sợ là dòng chảy chở ngôn ngữ, tứ và hình. Nhưng xem chừng ý nghĩa mặt bên dưới.

Cái hình thức ba câu làm một việc tình xảo: nó hàn dính tình yêu vào nỗi sợ, như một tam đoạn luận, mỗi tiền đề đều có kết đề: vì em sợ, để mở ra những nỗi sợ có khả năng đồng cảm một cách thẩm mỹ.

Tâm lý: tình yêu mọc lên từ nỗi sợ

Đây là chỗ đáng chú ý nhất về mặt tâm lý. Cả bài thơ chạy bằng nỗi sợ. Chín lần vì em sợ là chín lần một ham muốn được định nghĩa bằng cái nỗi sợ mà nó đáp lại. Người nói không xin một điều gì như một mong muốn; nàng xin nó như một sự phòng vệ trước một nỗi kinh dị của tình và đời.

Đây là một tâm lý của sự bất an trong gắn bó. Cái nhu cầu được gần, được giữ, được nắm tay, được nhìn, tất cả đều mọc lên từ nỗi khiếp cái xa, cái mất, cái lạnh. Tình yêu, ở đây, không phải một niềm vui mà là một mái che dựng lên chống lại cái sợ. Người nói tự phơi cái yếu đuối của mình ra không che giấu, đó vừa là sức mạnh vừa là chỗ yếu của bài thơ, như ta sẽ bàn tới.

Hành trình của nỗi sợ: từ ngoài vào trong

Nếu chỉ có chín nỗi sợ rời rạc thì bài thơ đã thành một bản kê khai. Cái cứu nó là cái thứ tự của những nỗi sợ, một hành trình đi từ ngoài vào trong. Những khổ đầu, nỗi sợ còn ở ngoài và ở giữa hai người: tiếng ồn làm nên khoảng cách, hơi thở xa dần. Rồi nỗi sợ chuyển sang thời gian và sự tàn phai: mùa chạm vào sự khắc nghiệt của thời gian, và một hình ảnh đẹp, cây tháng ngày mình không còn xanh thảo mộc. Rồi nó chuyển vào giấc mơ và cõi tâm: bóng tối nuốt chửng những giấc mơ, cơn bão của mộng dữ. Rồi vào sâu hơn nữa, vào cái cô quạnh bên trong: tấm lòng không ánh lửa. Và cuối cùng, dồn lại thành hai chữ, đêm trong em.

Cái chuyển động ấy là hướng tâm, từ ngoài vào trong, từ nỗi sợ mất người khác tới nỗi sợ cái bóng tối trong chính mình. Và dòng cuối hé lộ rằng tất cả những nỗi sợ bên ngoài kia, rốt cuộc, chỉ là những hình chiếu của một cái đêm nội tâm. Đây là cấu trúc sâu nhất của bài thơ. Cấu trúc là điểm mạnh của Nói Nhỏ, là một trong ưu điểm mà Cấu trúc luận hướng tới.

Vị trí người nữ: yếu trong lòng, chủ trong lời

Nhìn bề mặt, người nữ ở đây đứng đúng cái vị trí truyền thống của phái nữ trong tình yêu: nàng xin, nàng sợ, nàng cần, nàng nhờ người kia ngồi gần, giữ lấy, đọc thơ cho nghe, nắm tay, giữ ánh sáng. Nàng là kẻ cần được che chở, được sưởi, được cứu khỏi bóng tối. Đọc thế thì đây là người nữ thụ động, lệ thuộc, chờ người đàn ông mang lại an toàn và ánh sáng. Một người thuần túy Việt nữ. Nhưng có một dòng ngầm chảy ngược lại, và nó làm cái đọc trên phức tạp hơn. Hãy để ý cái tinh tế của bài thơ. Người nữ là kẻ duy nhất cất tiếng. Toàn bộ bài thơ là những mệnh lệnh thức của nàng, hãy thế này, hãy thế kia. Người đàn ông không hề nói một lời, không hề hiện ra, chỉ tồn tại như cái đích nhận lấy những

lời xin của nàng. Nghĩa là trong cái thế giới của bài thơ, người nữ nắm trọn cái quyền của tiếng nói; nàng là chủ ngữ, là kẻ điều khiển, là kẻ định ra tình yêu phải làm những gì. Người đàn ông là một chức năng của nhu cầu nàng, một kẻ được gọi tới để giữ ánh sáng. Nàng lệ thuộc trong nội dung, nhưng làm chủ trong hình thức; nàng yếu trong lòng, nhưng chủ trong lời.

Cái tựa Nói Nhỏ càng làm rõ điều ấy. Tiếng nàng là tiếng thì thầm, nhỏ, gần như bí mật. Nhưng nó vẫn là tiếng nói, và nàng đòi được nghe, đòi người kia ngồi gần lại đủ để nghe được cái tiếng nhỏ nhất của mình. Cái nhỏ ở đây không phải sự im lặng; nó là một đòi hỏi, đòi cả thế giới lặng xuống và xích lại để cái giọng khê của nàng được ghi nhận. Có một quyền lực trong cái sự nhất quyết được nghe ở mức một lời thì thầm. Đây là cách người nữ Việt sử dụng để “điều khiển” đàn ông. Nhỏ nhẹ, thì thầm xin, cầu mà U Vương phải trả ngàn vàng cho nụ cười của Bao Tự.

Và dòng cuối đẩy điều này tới tận cùng. “Đêm trong em”. Cái gì? Người đàn ông, với tất cả những lời xin gửi tới anh ta, rốt cuộc lại đứng ngoài cái cảnh thật, vì cái cảnh thật là cái đêm nội tâm của nàng. Bài thơ, nói cho cùng, không phải về anh ta; nó về cái đêm của nàng, với anh ta chỉ là cái ánh sáng mà nàng triệu tới. Nội tâm của người nữ mới là cái xứ sở thật của bài thơ. Đêm là gì trong nàng?

Bài thơ như một lời kinh

Chỗ bài thơ làm nên điều hay nhất: Một lời kinh cầu xin được chở che khỏi cái đêm; nhưng tới dòng cuối, lời kinh ấy phát hiện ra rằng cái đêm nằm bên trong chính kẻ đang cầu. Đêm trong em là chỗ mà không một đấng nào, không một người yêu nào, chạm tới trọn vẹn được. Một lời nguyện chống lại bóng tối, hóa ra, kết thúc bằng việc thú nhận bóng tối ở ngay trong người nguyện. Đó là một đảo nghịch nhạy sâu, và nó nâng bài thơ lên khỏi một bài thơ bình thường, thường xuyên kể lể trên mạng.

Điểm cần quan tâm

Thứ nhất là cái kiến trúc có chủ đích: những nỗi sợ không bày bừa mà đi theo một hành trình từ ngoài vào trong, dồn về đêm trong em, khiến cái điệp khúc có một đích đến và một vòng cung tâm lý, chứ không chỉ là sự lặp. Vì em sợ trở thành bằng dẫn đường đi vào một nơi, bất ngờ, tối.

Thứ hai là cái nước đi hình thức ở cuối. Khổ chót bẻ gãy cái khuôn ba phần, tách lời xin làm hai dòng rồi đáp xuống hai chữ đêm trong em. Cái khuôn được dựng đều suốt tám khổ chính là để cho sự bẻ gãy ở khổ cuối rơi xuống cho trúng. Cho bất ngờ. Hình thức nứt ra đúng chỗ tâm tình nứt ra. Đây là chỗ có sức sáng tạo.

Thứ ba là sự thành thật của cảm xúc. Bài thơ phơi cái yếu đuối không che, hàn tinh vào sợ, và có gan kết thúc bằng cái đêm nội tâm thay vì bằng một lời trấn an dễ dãi.

Thứ tư là vài hình ảnh tươi thật sự: cây thàng ngày mình không còn xanh thảo mộc là một hình ảnh thực vật lạ và đẹp về sự già đi; tấm lòng không ánh lửa biển trái tim thành một lò sưởi đã nguội; và đêm trong em, giản dị nhất mà mạnh nhất, thu cả cái tối bên ngoài vào trong

Và sự quan tâm cũng nên nhìn mặt bên kia của ưu điểm.

Thứ nhất, bài thơ dựa nhiều vào cặp đối lập sáng tối, ấm lạnh, gần xa, vốn là những cặp cổ mẫu, và đôi chỗ trượt vào cái quen tay. Bóng tối nuốt chửng những giấc mơ, cơn bão của mộng dữ, là những hình ảnh đã khá mòn. Bảng màu biểu tượng có chỗ đoán trước được. Nhìn theo hình tượng của Eliot, không có nhiều hình mới, hình sắc và hình động não.

Thứ hai, cái thể ba câu ở đây là thể tu từ chứ không phải thể có nhạc tính. Nó dựa hết vào điệp ngữ và hình ảnh, gần như không có vần, không có một nhịp đều, nên nó nghèo về phần âm thanh; nó sống hay chết là nhờ hình ảnh và nhờ cái vòng cung cảm xúc, chứ không nhờ tai. Với một bài thơ thì đó là một sự đánh đổi, được cái thân mật mà mất cái du dương. Âm thanh của ngôn ngữ, không nhất thiết là vần điệu, khi đọc lớn tiếng, sẽ gặp những chỗ vấp. Theo cái nhìn của chủ nghĩa Ấn tượng, âm thanh là ý nghĩa hoặc làm cho ý nghĩ đi vào lòng người, trợn.

Kết

Gói lại, *Nói Nhỏ* là một bài thơ có sự toàn vẹn về cảm xúc, mà nước đi hay nhất là cái lật vào trong ở câu cuối. Sức mạnh là sự thành thật của cái yếu đuối và cái cấu trúc lời kinh đáp xuống đúng ba chữ “đêm trong em”. Một bài thơ mở ra bằng lời xin được ngồi gần để nói nhỏ, và khép lại bằng việc hé cho thấy cái mà nàng sợ nhất không phải tiếng ồn, không phải thời gian, không phải cái bóng bên ngoài, mà là cái đêm nàng mang trong mình. Đó là một chỗ kết thành thật, cho cả bài thơ một sức nặng mà bình an không có ở đó.

NGUYỄN

Mời nghe bài nhạc của bài thơ trên do Tâm Châu Michelle thực hiện qua ứng dụng Suno:

https://www.youtube.com/watch?v=yv1YXKBUWTQ&list=RDyv1YXKBUWTQ&start_radio=1